

جامعه‌شناسی صنعتی

دکتر پروس احمدی
عضو هیأت علمای دانشگاه یاسوج

جامعه‌شناسان

سرشناسه: احمدی، سیروس ۱۳۵۲
عنوان و نام پدیدآور: جامعه‌شناسی صنعتی
تألیف: سیروس احمدی ویراستار محمدحسین نیک‌دار اصل

مشخصات نشر: جامعه‌شناسان
مشخصات ظاهری: ۲۹۶ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۲۰۷-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: جامعه‌شناسی صنعتی

شناسه افزوده: نیک‌دار اصل، محمد حسین
ردیف: ۱۳۹۳ ج ۳ الف/HD ۶۹۵۵
تاریخ: ۳۰/۳
نوع کتاب: علمی
شماره کتاب: ۳۱۵۵۰۰۷

جامعه‌شناسان

جامعه‌شناسی صنعتی
تألیف: سیروس احمدی

چاپ اول: ۱۳۹۳ تهران/ تعداد: ۱۰۰ نسخه
قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان/ لیتوگرافی: رویان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۲۰۷-۶
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی، نمونه‌خوانی و صفحه‌آرایی: جامعه‌شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:
تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۱۷
فروشگاه جامعه‌شناسان - تلفن ۶۶۰۰۰۵۱
تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۶۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۳۶۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف
(ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: Sociologists15@gmail.com

فهرست مطالب

پیش‌نویس	۱۳
فصل اول - کلیات	۱۷
مقدمه	۱۷
صنعت چیست؟	۱۸
صنعتی شدن	۲۱
اهمیت صنعتی شدن	۲۳
صنعت‌زدایی	۲۵
جامعه‌شناسی صنعتی	۲۶
شاخه‌های مرتبط با جامعه‌شناسی صنعتی	۳۰
فصل دوم - تحول جوامع انسانی تا دوره صنعتی	۳۳
مقدمه	۳۳
جامعه شکار و گردآوری	۳۴
جمعیت	۳۵
خانواده	۳۶
اقتصاد	۳۷

سیاست	۳۸
دین	۴۰
آموزش و پرورش	۴۱
فن‌آوری	۴۱
جامعه‌بوستانکاری	۴۳
جمعیت	۴۴
خانواده	۴۴
اقتصاد	۴۵
سیاست	۴۶
دین	۴۷
آموزش و پرورش	۴۸
فن‌آوری	۴۹
جامعه‌کشاورزی	۵۰
جمعیت	۵۱
خانواده	۵۲
اقتصاد	۵۳
سیاست	۵۵
دین	۵۷
آموزش و پرورش	۵۷
فن‌آوری	۵۸
فصل سوم- انقلاب صنعتی	۶۱
مقدمه	۶۱
علل انقلاب صنعتی	۶۲
آشنایی غرب با تمدن مشرق زمین	۶۲

۶۴	پیشرفت در کشتیرانی و حمل و نقل آبی
۶۵	کشف قاره آمریکا
۶۶	اختراع کاغذ و ماشین چاپ
۶۸	پیشرفت در کشاورزی
۷۱	افزایش جمعیت
۷۳	راجل انقلاب صنعتی
۷۳	مرحله یک
۷۶	مرحله دوم
۷۹	مرحله سوم
۸۲	مرحله چهارم
۸۵	فصل چهارم - جامعه صنعتی
۸۵	مقدمه
۸۶	جمعیت
۹۰	خانواده
۹۳	اقتصاد
۱۰۰	سیاست
۱۰۵	دین
۱۰۸	آموزش و پرورش
۱۱۲	فصل پنجم - رویکردهای نظری به جامعه صنعتی
۱۱۳	مقدمه
۱۱۴	نظریه پردازان کلاسیک
۱۱۴	آگوست کنت
۱۱۷	کارل مارکس

۱۱۹	امیل دورکیم
۱۲۱	ماکس وبر
۱۲۳	نظریه پردازان متاخر
۱۲۳	سی رایت میلز
۱۲۵	کالبرایت
۱۲۸	دانیل بل
۱۳۲	آلویس تانلر
۱۳۷	فصل سوم - های اقتصادی در جوامع انسانی
۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	نظام اقتصادی سی
۱۳۹	نظام اقتصادی ملکی کشاورزی
۱۴۰	نظام اقتصادی افزارمندی شهر
۱۴۳	نظام اقتصادی سرمایه‌داری
۱۴۳	سرمایه‌داری تجاری
۱۴۵	سرمایه‌داری صنعتی
۱۴۶	سرمایه‌داری لیبرال
۱۴۶	بعد حقوقی
۱۴۷	بعد فنی
۱۴۸	بعد روانی
۱۴۹	سرمایه‌داری ارشادی یا مقرراتی
۱۴۹	روابط مالکیت
۱۴۹	تامین اجتماعی
۱۵۰	دخالت دولت
۱۵۰	نحوه اداره موسسات

فهرست مطالب ۹

نظام اقتصادی سوسیالیستی	۱۵۰
نظام اقتصادی سوسیالیستی روسیه	۱۵۲
ویژگی‌های نظام اقتصادی سوسیالیستی	۱۵۵
بعد فنی	۱۵۵
بعد حقوقی	۱۵۵
بعد روانی	۱۵۶
فروپاشی نظام اقتصادی سوسیالیستی	۱۵۶
آینده نظام اقتصادی سرمایه‌داری	۱۵۸
فصل هفتم - مدیریت سازمان صنعتی	۱۶۳
مقدمه	۱۶۳
مدیریت علمی	۱۶۴
اصول مدیریتی	۱۶۶
بوروکراسی	۱۶۷
روابط انسانی	۱۶۸
روابط انسانی جدید	۱۷۱
مدل‌های عملی مدیریت سازمانی	۱۷۴
فورדיسم	۱۷۴
فرا فورديسم	۱۷۶
فصل هشتم - اعتصاب در سازمان صنعتی	۱۷۸
مقدمه	۱۷۸
اعتصاب چیست؟	۱۸۲
تبیین نظری اعتصاب	۱۸۴
حق اعتصاب	۱۸۵

۱۸۷	میزان اعتصاب.....
۱۸۹	اعتصاب برحسب نوع صنعت.....
۱۹۰	علل اعتصاب.....
۱۹۱	پیامدهای اعتصاب.....
۱۹۳	اعتصاب در ایران.....

۱۹۵	فصل سوم - صنعت و محیط زیست.....
۱۹۵	مقدمه.....
۱۹۶	وضعیت محیط زیست.....
۱۹۶	آب.....
۱۹۶	هوا.....
۱۹۶	لایه ازن.....
۱۹۷	گازهای گلخانه‌ای.....
۱۹۸	باران اسیدی.....
۱۹۹	سرو صدا.....
۲۰۰	جنگل.....
۲۰۰	خاک.....
۲۰۱	گونه‌های گیاهی و جانوری.....
۲۰۱	زباله و مواد زائد.....
۲۰۲	نقش صنعت در بحران محیط زیست.....
۲۰۵	نقش صنعت در احیای محیط زیست.....

۲۰۹	فصل دهم - شرکت‌های فراملی.....
۲۰۹	مقدمه.....
۲۱۰	تعریف شرکت‌های فراملی.....

۲۱۱	تاریخچه شرکت‌های فراملی
۲۱۴	شرکت‌های فراملی و جهانی شدن
۲۱۵	کارکردهای شرکت‌های فراملی
۲۱۵	شرکت‌های فراملی و کشور مادر
۲۱۶	شرکت‌های فراملی و کشور میزبان
۲۲۱	آینده شرکت‌های فراملی
۲۲۵	فصل یازدهم جهان سوم و صنعتی شدن، الگوی کره جنوبی
۲۲۵	مقدمه
۲۲۶	موقعیت کره جنوبی
۲۲۶	عوامل بیرونی
۲۲۶	استعمار ژاپن ۱۹۴۵-۱۹۱۰
۲۲۸	تقسیم کره و جنگ کره
۲۳۰	عوامل درونی
۲۳۰	دولت توسعه‌گرا و سیاست‌های اقتصادی او
۲۳۱	سیاست تشویق صادرات
۲۳۲	سیاست مزیت نسبی
۲۳۳	سیاست‌های مالی
۲۳۴	انگیزه‌های صادراتی
۲۳۴	دفاتر بازرگانی
۲۳۵	گسترش صنایع سنگین
۲۳۶	مدیریت مجرب
۲۳۷	نیروی کار ماهر و باسواد
۲۳۷	توسعه علوم و فن‌آوری
۲۳۸	مقاومت در برابر بحران دهه ۱۹۸۰

۲۴۱	فصل دوازدهم - صنعت و موانع توسعه صنعتی در ایران
۲۴۱	مقدمه
۲۴۲	دوره صفویه
۲۴۵	دوره افشاریه
۲۴۶	دوره زندیه
۲۴۶	دوره قاجاریه
۲۴۹	دوره پهلوی
۲۵۲	جمهوری و صنعت
۲۵۳	موانع توسعه ایران
۲۵۴	عوامل درونی
۲۵۴	جنگ‌ها و ناآرامی‌های سیاسی
۲۵۵	عدم رشد بورژوازی
۲۵۸	وابستگی به مواد اولیه
۲۶۰	سیاست‌های نامناسب دولت‌ها
۲۶۴	عوامل خارجی
۲۶۴	نفوذ قدرت‌های بزرگ در امور اقتصادی و تبعات آن
۲۶۷	منابع
۲۸۵	نمایه

پیدگفتار

سارآمدی آشکار اقتصاد صنعتی انگلستان در اواخر قرن هیجدهم باعث گردید کشورهای دیگر نیز در پی صنعتی شدن باشند. از آن زمان تاکنون تنها تعداد معدودی از کشورها توانسته‌اند تجربه انگلستان را تکرار کنند. به دلیل پیوند نزدیک صنعت و تجارت و توسعه امروزه تقریباً تمام کشورهای جهان سوم برای فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی در بخش می‌کوشند صنعتی شدن را به عنوان یک خواست مطلوب و دلپذیر غویش کنند اما این امر به سختی محقق می‌شود. ایران یکی از همین کشورها است که در یک صد سال تلاش برای صنعتی شدن، هنوز موفق به این امر نشده است چرا که:

تمامی کشورهای جهان سوم در یک امر مشترک اند و آن این است که همگی برخی نوآوری‌های فنی و مظاهر جامعه صنعتی جدید را پذیرفته‌اند و در نهادهای اجتماعی دارای ساختاری دوگانه شده به تدریج ساختار بومی و سنتی جای خود را به ساختار مدرن می‌دهد، به گونه‌ای که صنعتی شدن محقق شده باشد. این امر چه پیامدهایی خواهد داشت؟

در دنیای امروز سرعت بی‌سابقه تغییرات اجتماعی باعث شده به واسطه گسترش وسایل ارتباط جمعی و تجارت، دو واقعیت متضاد پدیدار شده هستند. بستر و زمینه‌های شکل‌گیری این دو واقعیت کدام‌اند؟ و تفاوت آنها چه هستند؟

این پرسش‌ها باعث می‌شوند توجه دوباره به جامعه‌شناسی صنعتی به ویژه در کشورهای در حال توسعه ضرورت یابد، اگر چه بیم و امید نسبت به آینده جامعه صنعتی موجب می‌شود این حوزه جامعه‌شناسی در کشورهای صنعتی

نیز هم چنان از اهمیت و اعتبار برخوردار باشد. جامعه‌شناسی صنعتی قدیمی‌ترین حوزه تخصصی جامعه‌شناسی است، به گونه‌ای که می‌توان سابقه آن را به تحلیل‌های دقیق آدام اسمیت در باره تقسیم کار اجتماعی در کارخانه‌های صنعتی برگرداند، در روزگاری که هنوز واژه جامعه‌شناسی اختراع نشده بود. رابطه صنعت و جامعه‌شناسی دوگانه است، تحولات صنعتی که خود باعث شکل‌گیری جامعه‌شناسی شدند، به سرعت موضوع تحلیل جامعه‌شناسی قرار گرفتند. بر این اساس، تحلیل صنعت و به ویژه پیامدهای آن از همان ابتدا در محاسن جامعه‌شناسی قرار داشته است. این امر سبب می‌شود جامعه‌شناسی صنعتی به نوعی جامعه‌شناسی عمومی باشد زیرا همه موضوعات مورد بررسی جامعه‌شناسی به نوعی در متن جامعه صنعتی اتفاق می‌افتند. این امر باعث می‌شود تغییرات موضوعات کاملاً تخصصی برای این حوزه دشوار باشد. کتاب حاضر در سال نهمین سال تدریس جامعه‌شناسی صنعتی است، تلاش کرده است ضمن غایب برفعل‌های مصوب، تحولات و دگرگونی‌های مرتبط به این حوزه را که اتفاق می‌افتد، بیش از تغییرات دیگر حوزه‌ها است، مورد نظر قرار دهد. این کتاب در دوازده فصل تنظیم گردیده است. فصل اول که کلیات است، به بررسی برخی مفاهیم مهم این حوزه و نیز معرفی جامعه‌شناسی صنعتی پرداخته است. فصل دوم برای فهم بهتر جامعه صنعتی و تحلیل دقیق‌تر آن به بررسی سیر تحول جامعه بشری از ابتدا تا جامعه صنعتی پرداخته و تلاش کرده است نهادهای عمده اجتماعی شامل اقتصاد، سیاست، دین، آموزش و پرورش، خانواده، جمعیت و فن‌آوری را در این جامعه‌شناسی گردآوری خوراک، بوسانکاری و کشاورزی مورد بررسی قرار دهد. فصل سوم، به دلیل این که جامعه صنعتی در بنیان زاییده انقلاب صنعتی است، به بررسی انقلاب صنعتی پرداخته و تلاش کرده است انقلاب صنعتی را در یک فرآیند تاریخی از قرن هیجدهم تاکنون تحلیل نماید. فصل چهارم، به بررسی جامعه صنعتی پرداخته و تلاش کرده است نهادهای اجتماعی اقتصاد،

سیاست، دین، خانواده، آموزش و پرورش و جمعیت را در این جامعه واکاوی کند. در این فصل نشان داده شده است که جامعه صنعتی در برخی زمینه‌ها و حوزه‌ها آن چنان با جوامع پیش از خود متفاوت است که نگرانی‌ها را نسبت به آینده افزایش می‌دهد. فصل پنجم، به رویکردهای نظری به جامعه صنعتی اختصاص یافته و تلاش کرده است علاوه بر دیدگاه‌های جامعه‌شناسان کلاسیک همچون کنت، مارکس، دورکیم و وبر در مورد جامعه صنعتی، دیدگاه‌های اندیشمندان متأخر همچون میلز، گالبرایت، بل و تافلر را نیز ارائه دهد. فصل ششم، به مبحث نظام‌های اقتصادی پرداخته و به ویژه با تمرکز بر دو نظام اقتصادی مایه‌داری و سوسیالیستی تلاش کرده است، آینده نظام اقتصادی سوسیالیستی را واکاوی نماید. فصل هفتم، به بررسی چگونگی سازمان‌دهی موانع صنعتی پرداخته و با بررسی برخی دیدگاه‌های کلاسیک و مدرن کوشیده است، نحوه عملی مدیریت سازمانی را با تاکید بر فوردیسم و فرافوردیسم نشان دهد. فصل هشتم، به بررسی تعارضات کارگر و کارفرما در سازمان صنعتی پرداخته و تلاش کرده است، اعتصاب را مورد تحلیل قرار دهد. فصل نهم، به بررسی یکی از نگرانی‌های عمده بشر امروز یعنی بحران محیط زیست پرداخته و نشان داده است، هر چند صنعت نقش مهمی در آلودگی‌های محیط زیست دارد اما در احیای آن می‌تواند نقش کلیدی داشته باشد. فصل دهم به شرکت‌های فراملی که نقش مهمی در تولید و تجارت جهانی دارند، پرداخته و به ویژه نشان داده است، این شرکت‌ها چه تأثیری بر کشورهای میزبان دارند. فصل یازدهم به تجربه صنعتی شدن کشورهای آسیایی پرداخته و نشان داده است که چگونه این کشور طی سال‌های ۱۹۸۹-۱۹۹۰ توانست عملاً در زمره کشورهای صنعتی جهان قرار بگیرد. و بالاخره فصل دوازدهم که در ارتباط با فصل یازدهم است، به یکی از پرسش‌ها و دغدغه‌های اصلی در ایران پرداخته و با بررسی تاریخی وضعیت ایران نشان داده است، چرا صنعت در ایران توسعه نیافت و ایران نتوانست صنعتی شدن را تجربه کند.

در خاتمه، وظیفه خود می‌دانم از مدیر محترم انتشارات دانشگاه یاسوج دکتر جاسب نیکفر به دلیل مساعدت در امور اداری و داوری کتاب، دکتر محمدحسین نیکدار اصل به دلیل ویرایش ادبی متن، مدیر محترم انتشارات جامعه‌شناسان به دلیل مساعدت در چاپ و نشر کتاب و بالاخره همسر و روزندانم به دلیل صبر و تحمل فوق‌العاده شان در دوره نگارش کتاب صمیمانه تقدیر و تشکر کنم. ضمن ادای احترام به بزرگانی که از آثارشان در جامعه‌شناسی صنعتی استفاده کرده‌ام، یادآور می‌شوم اثر حاضر فقط مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی صنعتی است و غاری از نقص نمی‌باشد. عزیزانی که ایرادهای کتاب را یادآور شوند، نویسنده را وام‌دار خود ساخته‌اند.

سیروس احمدی